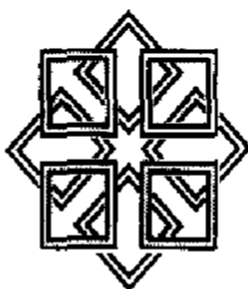


קונטרס חכימא דיהודאי

1234567



מדברי מו"ר
הגאון רבי אהרן יהושע
צוקער מפונוביז' שליט"א



הקדמה

הנה זיכני הי"ת בימי בחרותי בישיבת פונוכיו' יע"א ותכב"ץ ללמוד חברותא מידי יום ביומו עם כבוד הגאון המופלא אור עולם חכימא דיהודאי מוה"ר רבי אהרון יהושע צוקער שליט"א מפונוכיו', וזכיתי ללמוד איתו למעלה מד' שנים מידי יום במשך כשעה, וכמה וכמה מסכתות למדתי ממנו גמרא עם פרש"י ותוס'.

והנה כידוע כבוד רבינו שליט"א הוא כמעין הנובע בתורה ובחכמה באופן שלא יתואר ולא ישוער, ממש בכל חלקי התורה, ועשר ידות לו בכל דברי חכמה ודעת, [ויה"ר שיחדש ה' כנשר נעוריו וקווי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים וכו' במהרה], ואילו היה בי דעת לכתוב כל אשר שמעתי מפיו הייתי ממלא מזה הרבה כרכים בלא גוזמא, כי ממש בכל ענין שנדברנו בו היה לו הרבה מאד דברים להאיר בהם, הן מעוצם בקיאותו בכל חלקי התורה בדברי חז"ל וראשונים ואחרונים באופן מבהיל, והן ממה ששמע וידע מגדולי עולם, והן מעוצם חכמתו וזכות שכלו.

אכן לצערי הרב לא זכיתי לכתוב באופן קבוע, וכמה פעמים שידידי האיצו בי לכתוב מה שאני שומע ולא כן עשיתי, מטעם רפיון או עצלות איני יודע אכנהו, וחע"ד ועל דלא משתכחין, ואולי הטעם העיקרי שלא כתבתי כי מעולם לא חשבתי שיפסק המעין ח"ו או שלא אזכה למימיו הזכים.

והנה אירע פ"א שממש הכריחוני לכתוב, ובכן במשך כמה ימים כתבתי מה שאני שומע ממנו, ומילאתי באותם ימים כמה גליונות וחדלתי, ואותם הגליונות גנזתי בתוך אחד מספרי, ונשכח ממני כלל מענין הגליונות ההם, ומאז עבר כמה וכמה זמנים, ובעת האחרונה נמצאו גליונות אלו וצדו את עיני, וראיתי בהם אור, אמנם אפס קצהו הוא, אבל בתור פרט שיצא מן הכלל גם הוא טוב.

וידעתי במור"ר שהוא מאד נזהר שלא יצאו משמו דברים שלא לגמרי כפי שאמר, [ופ"א מאן דהוא אמר לי שכתבו באחד מהעיתונים ד"ת משמו וא"ל אותם, ובאתי למור"ר ואמרתי לו בעיתון פלוני כתבו ד"ת בשם הרב, ותיכף א"ל הכל שם שקרים, אמרתי לו ישמע הרב את הדברים, ואמרתי לו, ומיד אמר לא לזה כיוונתי ושינה כמה פרטים מהנכתב שם, ואמר לי ראית שאפילו לד"ת שכתוב שם אסור להאמין], וגם ידוע שמאד זהיר בהוראה, באומרו שלא הגיע להוראה, ואמר לי שכל מה שהורה הוא רק מה ששמע מרבותיו, מ"מ לא נמנעתי מלהביא הדברים כפי שכתבתי אז, ובודאי שאין לסמוך עליהם למעשה, ומטעם זה לא כתבתי כאן מדברים שלא רשומים אצלי אע"פ שנדמה לי שאני זוכר אותם היטב, ויה"ר שלא תצא תקלה מתח"י.

ואסיים בברכת הדיוט לכבוד מרן רבינו שליט"א, שיזכה לבריאות שלימה ויחזור לאיתנו ותוקפו הראשון, וביתר שאת ויתר עוז, ויזכו רבים להנות לאורו כי עצום הוא, ויזכה ונזכה לראות בקרוב בשוב ה' שיבת ציון במהרה אכי"ר.

לי העיר לו על כך, והלכתי לרבי משה מרדכי וא"ל שאני לומד עם הרב צוקער, [ומיד נהרו פניו וא"ל שהרב צוקער יודע כל התורה כולה וכל רז לא אניס ליה וכו'] וא"ל שלמדנו בגמרא בענין כמה זה דור, ומיד אמר לי הגרמ"מ מעצמו בודאי שלח אותך לומר לי שנשמט ממני מקור פלוני, תאמר לו שכבר שמתי ליבי לענין זה, [יהי זכרו של הגאון האדיר לזכרו תאות נפש רבי משה מרדכי בן סימה לאה לברכה לחיי העולם הבא].

ה. דיברתי עם מו"ר מה דעתו על וורטים חסדיים, וא"ל מו"ר שיש מהם שחבל שישתכחו, ובקשתי דוגמא וא"ל כתוב בפסוק שבת משוש ליבנו נהפך לאבל מחולינו, והם מפרשים: שבת - יום שבת קודש משוש ליבנו, נהפך לאבל מחולינו - אם מחללים השבת ועושים אותו חול - נהפך לאבל ח"ו.

ו. פעם ראה אותי בשערי אשר בשעות הקטנות של הלילה מעשן סגריה, ותמה על כך, שאלתי אותו וכי זה אסור מצד "ונשמרתם", א"ל את זה צריך לשאול את הרופאים וכמדומה שגדולי ישראל לא נחה דעתם מכך, ומיד הוסיף אבל אני תמה מצד סיבה אחרת, שאלתי מה היא הסיבה, וא"ל שכתוב בחז"ל שאסור לאדם להאכיל את בנו הרבה בשר ולהשקותו הרבה יין, כי יתמכר לזה וכשיגדל יהיה מוכרח לזה וילסטם ח"ו את הבריות, וה"ה לכל דבר שנמכרים אליו, אמרתי לו שכמדומה שאין חשש שאלסטם ח"ו את הבריות בשביל סגריה, וא"ל שתלוי מה הכוונה בחז"ל ומיד נסתלק משם, שאלתיו מה כוונתו ולא ענה,

א. הראה לי איזה דבר בספר החזו"א שנדיר מאד בכל ספריו שיכתוב בסגנון כזה, ושאלתי אותו אם למד כל הז' כרכים של ספרי חזו"א וא"ל שאת חלק נשים לא זכה להשלים.

ב. אמר לי יש הרבה שחוזרים הרבה ולא זוכרים מה שחזרו ולא יודעים למה, [ויש לכך כמה טעמים ואכמ"ל], ומו"ר שליט"א אמר שיש להם טעות, והוא שהם חושבים שחזרה נקרא לחזור אחרי שכבר שכחו הלימוד, וטעות היא כי זה נקרא לימוד פעם שניה ולא חזרה, ומהי חזרה דווקא כשחוזרים טרם ששכחו כלל, דהיינו מיד כשסיימת הסוגיא פ"א ואתה עדיין זוכרה על בוריה תלמד שוב הענין מתחילתו, ובאמת שזו עבודה קשה שבמקדש ומ"מ זה נקרא חזרה.

ג. תמה מו"ר שליט"א על שיש עשרות פעמים בש"ס "לא ראי זה כראי זה" ורש"י משום איזה טעם פירש כוונת הדבר רק בב' מקומות בש"ס בסנהדרין ובבבא קמא, ואמר מו"ר שלא יודע מה טעמו שדווקא שם פירש זה, וכן אמר מו"ר שהרבה פעמים בש"ס מוזכר המילה "תסתיים" ורש"י בחר במגילה כ"ז לפרש תסתיים - יש סימן, וכבר הוזכר כמה פעמים בש"ס קודם מילה זו ולמה דווקא שם פירשו וצ"ע.

ד. למדנו בסוגיא פסוק לפני ירח דור דורים, וא"ל שהגרמ"מ שולזינגר שליט"א [זצ"ל] כתב באחד מספריו סימן בענין כמה זה דור ונשמט ממנו איזה מקור בחז"ל שדור זה ב' שנים, וא"ל שכשיזדמן

אחרי כמה זמן שאלתי מה התכוון שיש להסתפק בפירוש החז"ל, וא"ל אם הכוונה בחז"ל שהבן יגדל וירצה בשר וילסטם בשביל בשר אתה צודק, אבל אם הכוונה בגמרא שהבן יגדל ויקבל משכורת בתחילת החודש ויוצא את כולה ביום הראשון על בשר ויין, ואח"כ לא יהיה לו לחם ומים וילסטם בשביל כך זה שייך בכל אדם, כי מי ימות ברעב ולא יגנוב בשביל לחם ומים, ועוד אמר לי מו"ר שראה אנשים מקלים לעצמם קולות בענייני לקיחת סגריה מאחרים מה שלא היו מעלים בקצה דעתם להקל בדברים אחרים, וב"ה הפסקתי מהמנהג הנ"ל ת"ל.

ז. שאלתי למו"ר אם יתכן לומר באיזה מחלוקת תנאים או אמוראים שהם נחלקו סתם בסברות בעלמא הוא סבר כך והשני סבר כך ואין בזה עוד עומק, וא"ל מו"ר גם אם היה שייך בעיקרון לומר כן מ"מ במציאות בכל המחלוקת בש"ס יש עומק גדול עצום ורב.

ח. א"ל מו"ר שליט"א יש שחושבים שאפשר ללמוד מקצוע אחד בתורה ולהורות בו למעשה אפילו שבשאר מקצועות התורה הוא בור, וא"ל שטעות גדולה בידם כי כל התורה קשורה זה בזה, ולהוכיח זאת אמר לי שפעם לקח מאה דפים בסדר קודשים, ומכל דף הוציא הלכה למעשה באורח חיים והלכה למעשה בחושן משפט, אתה הוראת לדעת שבשביל להורות צריך לדעת את כל התורה כולה.

ט. א"ל שאיזה חכם אמר לאביו [של מו"ר] הלא הגאון האדיר רבי בנימין זאב צוקער שליט"א, ועיין כמה מכתבים אליו

בשו"ת אגרות משה] שהמחלוקת בין המן לאחשורוש שהמן אמר עשרת אלפים ככר כסף אתן, ואחשורוש א"ל הכסף נתון לך, תלויה במחלוקת שמובאת בתלמוד בענין מוכר שדהו מפני רעתה, וא"ל מו"ר שאבא שלו אמר שאם המחלוקת בגמרא היא בסברא זה יתכן אבל אם יש לימודים ע"כ בזה אין להם שייכות.

[1234567]

י. כמה פעמים נכסתי למרן ראש הישיבה הגרא"מ שך שליט"א [זלה"ה] (ע"י נכדו הרב נחום שליט"א) ושאלתי למו"ר שליט"א אם לברך עליו ברוך שחלק, ואמר לי מו"ר שמרן רי"ז הלוי אמר שאין לברך על עצמו [מדינא], והחזו"א אמר לברך על הקהלות יעקב, ויש כאן מחלוקת, וגם יש ספק אם שכח תלמודו, ושאלתי אותה מה הגדר בשואלין אותו בכ"מ ויודע, וא"ל שזה פשוט שגם מי שיש לו ספיקות בהלכה לא יצא מגדר זה שהרי גם בתלמוד יש ספיקות שלא נפשטו. וא"ל מו"ר שליט"א על עצמו שמימיו לא בירך ברכה זו אע"פ שראה לאג"מ והגר"א קוטלר והדברי יואל והסטייפלער ועוד ומטעם שסמך בזה על הגרי"ז.

יא. א"ל מו"ר שליט"א שמאן דהוא שאל אותו למה ברא הקב"ה מחסום לעינים ולפה ולאוזנים, ואילו למחשבה לא ברא מחסום, וענה לו ע"כ שאין לך מחסום גדול מהאפשרות לחשוב בדברי תורה.

יב. א"ל מו"ר שליט"א שבטחון בה' הכוונה לדעת שהאזהב הכי גדול שלך מטפל בכל עסקיך, והוסיף שאין זו הדרגה הגבוהה אלא שזה המינימום שכל יהודי חייב בה.

יג. ובענין ההשתדלות אמר לי שיש שחובת השתדלותם לעבוד הרבה להשיג פרנסה ויש שחובתם להשתדל קצת, ויש שחובת השתדלותם היא לטרוח ולפתוח את דלת הבית ולקחת את הפרנסה, וא"ל שכן אמר לו הסטייפלער זצוק"ל.

יז. פ"א אמרתי למו"ר שליט"א יש לי פחד קצת, ושאלני במה המדובר, ואמרתי לו קראתי קצת בסה"ק ראשית חכמה מענייני גיהנם וכו' ושמעתי שהגר"א אמר שהדברים כפשוטם וזה מבהיל מאד כי מי יאמר זיכתי ליבי, וכ"ש אני וכו', וא"ל רבינו יש ביכולתי לומר לך דבר שירגיע אותך כליל, אמרתי לו שמא הרב יאמר שלא ממש הדברים כפשוטם, ואמר לי לא, באמת הכל כפשוטו, אמרתי לו א"כ לא שייך להרגע בענין זה בשום אופן, וא"ל רבינו שליט"א הסכת ושמע, האם למדת היום בישיבה בסדר ב', אמרתי לו הן, א"ל כמה זמן למדת אמרתי לו בערך ג' שעות, א"ל הלימוד היה ברצף, אמרתי לו כמדומה שכן [לפי ערך], אמר לי ומה למדת אמרתי לו בפרק אלו מציאות סוגיא דיאוש שלא מדעת, אמר לי שמע אילו אחרי המאה עשרים תעלה לשמים ויציעו לך עיסקה, יאמרו יש לך כך וכך חסרונות [ח"ו] וצריך כפרה, נוותר לך על כל החסרונות וישר תלך לגן עדן, ואתה תוותר רק על השכר של המשפט הראשון שאמרת באותו הסדר [אתמר יאוש שלא מדעת אביי אמר לא הוי יאוש ורבא אמר הוי יאוש], ואמר מו"ר שליט"א באמת שאין עיסקאות כאלה בשמים כלל אבל לו יצוייר שיציעו עסק זה לא יהיה אדם בעולם שיסכים לעסק

זה בשום אופן שבעולם, אמרתי לו האם הרב מכוון גם על אותם שכבד חטאם מנשוא, א"ל אפילו עליהם, ושאלתי איך יתכן, וא"ל כי הגיהנם סופו להסתיים ואילו השכר הוא ניצחי, והדברים מבהילים למתבונן.

טו. סיפר שפעם נסע הגרש"ד הירש זצ"ל לנופש עם בני קהילתו בהרי האלפים, ופגש בו חבירו מהישיבה ושאל אותו וכי גם אתה בנופשים, וענה הגרש"ד "כשאגיע לשמים ישאל אותי בורא עולם "את האלפים שלי ראית", ואמר מו"ר שליט"א שח"ו מלומר כן, והגרש"ד נסע על האלפים להשגיח על בני קהילתו ולא יכל לפרש סיבה זו. [ונלע"ד כוונתו שגם אם נאמר שבורא עולם ישאל כנ"ל, אמנם הרבה לפני שישאל זאת הוא ישאל את התוספתים שלי ביבמות ראית, את הרמב"ם בהלכות קידוש החודש ראית, השמת לבך לז' כרכי חזו"א, והאם התענגת על העץ חיים של האריז"ל וכו', ואולי בסוף ישאל כנ"ל אבל מי הוא שיגיע עד לשאלה זו].

טז. שאלתי למו"ר שליט"א באיזו מהירות שיא אפשר ללמוד בהבנה את כל הש"ס, וא"ל אני עשיתי זאת בג' שבועות של בין הזמנים אבל רק גמרא רש"י, וא"ל שאת זה יכל רק בבין הזמנים.

יז. א"ל שכשהגדילו את החדר שיעורים ג' בפונוביז', סגרו שם איזה פתח שהיה ולא השאירו חלל כמו שצויה ר"י החסיד ומישהו התעלף באמצע השיעור, והסטייפלער זצ"ל שלח שמיד יתקנו הדבר.

יח. אמר לי מו"ר שפעמים שכשמסיים לקרוא ק"ש כל עצמותיו שבוורות מרוב מאמץ.

יט. אמר לי מו"ר שליט"א שמצבו בדרך כלל הוא שאם יוריד ראשו על השולחן ירדם תיכף ומיד.

כ. נוהג מו"ר שלא לומר את המילה שקר אלא אומר ש' ק' ר', ושאלתי אותו מה הטעם, וא"ל הרי כתוב מדבר שקר תרחק, ואמר לי מו"ר, שלדעתו מי ששיקר בשוגג ולא נגרם נזק ע"י, אין בזה כלל איסור כי שקר זה לדבר מה שלא כן חושב, וא"ל שפעם נתווכח הרבה עם הגר"ד פוברסקי זלה"ה האם יש איסור לומר שקר סתם כשאין מי ששומע כלל כגון שאומר כעת יום ואינו כן, דמו"ר סבר שאין בזה איסור שקר והגר"ד אמר איך יתכן לומר שקר.

כא. סיפר לי שפעם ראה הגר"ד פוברסקי זצ"ל בחלום את אחד החכמים בדור הקודם, כמדומני שאמר שהיה הגרא"ז מלצר זצ"ל, וכשקם בבוקר אמר הגר"ד "אני לא שואל למה אותו חכם התגלה לי בחלום, אלא מה פתאם אני חלמתי את החכם הזה" ודו"ק.

כב. שאלתי את מו"ר שליט"א אם חיפש שידוך לפני גיל כ' וא"ל שלא ושאלתי למה וא"ל כי הלך לשאול את רבו על כך, [כמדומה הוא מרן הגר"ש בירנבוים שליט"א זלה"ה] שהכיר את מו"ר היטב, וא"ל שאין מצוה לישוא אשה ולגרשנה, אלא ימתין עד שיהיה ראוי לכך.

כג. כידוע אומר מו"ר על עצמו שלא הגיע להוראה וכו', וכמה פעמים סיפר לי

מו"ר שליט"א על אביו הגאון שליט"א והפליג מאד בשבחו שהוא אחד מהגדולים ביותר שיש בדור זה, [הוא ספון אי שם בארה"ב], ושאלתי אותו האם אביו הגיע להוראה, וא"ל בלי שום ספק.

כד. אמר לי שפעם אחת בילדותו הלך לישון ושמע את אימו ע"ה שואלת את יבלחט"א אביו שליט"א על מה שכתוב שלעתיד לבוא לכל יהודי יהיו אלפי גויים שישמשוהו ושאלה אימו לאביו לשם מה צריך כ"כ הרבה עבדים וכי יהיה לך צורך בהם, ואמר אביו בודאי אני צריך לכולם, ושאלתי את מו"ר אם מסכים עם אביו או עם אמו, וא"ל מו"ר שליט"א מי אני שיכריע ביניהם ח"ו, אלא שאני מבין יותר את אימי.

כה. אמר לי שיותר מכ' שנים שכבר לא ראה את אביו ואמו, ושאלתי אותו אם מסתכל בתמונתם וא"ל שלא ראה ואינו יודע צורתם היום.

כו. שאלתי שהספרדים נהגו בקידוש לענות לחיים אחר שאומר המקדש סברי מרנן ומה המקור לזה, וא"ל שכך כתוב במדרש ופלא שבני אשכנז לא נוהגים כן.

כז. שאלתי על המנהג שיש נוהגים לא לאכול את קצה הכיכר של הלחם, וא"ל שאין לזה מקור, ובהונגריא כך נהגו, ושאל פעם בילדותו זקן מהונגריא וא"ל שאצלם בעירה סיפרו שהאפה מחזיק הכיכר כשמוציאו מהתנור חם בשתי קצוותיו, וכדי שלא יכזה מחום הכיכר מרטיב מעט ידיו ברוק ולכך נמנעו מלאכול

הקצוות, וא"ל מו"ר שמי שנהגו בזה ח"ו מלהפסיק ממנהגם בגלל סיפור זה, אלא הוא שלא ראה את אביו נוהג כן, ואין לכך מקור, אחר ששמע סיפור זה לא ראה טעם לחוש למנהג זה.

כח. שאלתי למו"ר שליט"א אדם שיוודע בעצמו שמצבו הרוחני נמוך איך יצפה לביאת המשיח והלא כתוב שאח"כ לא יהיה אפשר לשוב, וא"ל מו"ר סוף סוף כבוד שמים חשוב יותר, וחוצץ מזה אמר לי שאין חובה לרצות שיבא עכשיו משיח אלא יש חובה לצפות לכך, ודרך משל להבדיל מי שעומד מול כיתת יורים גם מצפה שירו בו.

כט. שאלתי למו"ר אם יש בעיה לישון עם בגדים, וא"ל שיש שחששו ויש שלא חששו, וא"ל שטעם החוששים כי אם ישן בבגדיו נמצא, מתפלל עם הבגדים שישן בהם ואין זה דרך כבוד, [ומו"ר לא חושש כלל לזה].

ל. שאלתי אותו מהמגדני שיעורים בשיבה ממי הוא קיבל ביותר ואמר לי על שנים מתוכם שמהם היה מקבל מאד בלימוד, ושאלתי אותו הלא שני אלו שונים מאד בדרכם בלימוד ואיך יתכן לקבל משניהם, ענה לי מי שרוצה לקנות פת להיכן הולך אמרתי לו למכולת, ומי שרוצה תרופות להיכן א"ל לבית מרקחת, וכיצד אדם הולך גם לכאן וגם לכאן, אמרתי לו כגון שצריך גם פת וגם תרופות, אמר לי כן הדבר הזה.

לא. כמה וכמה פעמים זירז אותי מו"ר שליט"א על שיעוריו של מרן הגרי"ג

שליט"א שלא להפסידם, וא"ל שהדבר בדוק אצלו שיש פעמים שכמה חקירות שמדוברות באחרונים ואין מרן שליט"א רוצה להזכירם בפירוש בשיעור מטעמיו, מ"מ הוא במשפטים קצרים מתכוון לרמוז עליהם ואמר לי לדקדק מאד בדבריו.

לב. כשנפטר חמיו הגאון האדיר רבי ברוך רוזנברג זצ"ל ראש ישיבת סלבודקא, לא רצה להספידו מאיזה טעם הגם שרבים ביקשו לו ע"כ, [עד שמרן הגרי"ג שליט"א כתב לו מכתב ע"כ, וישנו תח"י ואז נאות לומר כמה מילים בהספד בכולל חזו"א], וא"ל מו"ר שליט"א שיבדל לחיים טובים, אם היה לי כח הייתי הולך מבית המדרש אחד לבית המדרש שני ולכל בתי כנסיות ומספיד את מו"ח, ואומר עליו דבר אחד, מעולם הוא לא התערב בעבודת ה' שלי, והסביר לי אע"פ שדרכינו שונות בתכלית מעולם לא חשב להעיר לי ע"כ וזה דרגא גבוהה, וא"ל מו"ר שאם היה מתערב לו אז לא היה מצליח ח"ו לא בדרכו ולא בדרכו, [ומכאן מוסר גדול] וכמדומה שמו"ר בעצמו סיים כן] לכל מיני "שווערים" שמנסים להשפיע על חתנם לילך דווקא בדרכם בעבודת ה' וכוונתם לש"ש, והרבה טועים בזה].

לג. אמר לי שלדעתו ברכת המזון לאדם רגיל צריכה לקחת בערך ז' רגעים וקריאת שמע בערך ט"ו רגעים.

לד. הנהגותיו של מ"ר שליט"א שהיו בימי בריאתו, [ויה"ר שיחדש ה' כנשר נעוריו וישלח לו רפוא"ש במהרה], (א) כל ימים המותרים בתענית בשנה מתענה בהם, כן נודע לי בבירור מכמה ראיות,

שיראה החנוכיה, ובאמת בכל זמן הלימוד היה מסתכל בה.

לח. התלוננתי בפני מו"ר שאני שוכח הלימוד, וא"ל מה יש לך להתלונן הנה סוגיא פלונית במסכת יבמות למדתי שמונה עשרה פעמים פעם אחר פעם עם כל פרטיה ודקדוקיה, ובכ"ז עבר זמן ושכחתי והייתי צריך לחשבן שוב כל הסוגיא.

לט. אספר כאן מעשה שהיה, באחד הימים כשהגעתי ללמוד עם מו"ר שליט"א, כשנכסתי פנה אלי ושאלני מה דעתו של כבודו אם אדם אכל פת ושכח לברך ברכת המזון ונעמד להתפלל שמו"ע, ונזכר באמצע התפילה ואם ימתין עד שיסיים השמו"ע יעבור שיעור עיכול ולא יוכל לברך מה יעשה, אמרתי לו שנדמה לי שכתוב בהלכה שיקצר הברכות של שמונה עשרה, א"ל זה נכון אלא שאם גם כך לא מספיק לו מה יעשה, אמרתי לו שכפה"נ יפסיק השמו"ע ויברך ברכת המזון שהרי זה מ"ע דאורייתא, אמר לי שבאמת כך הורה לו רב אלא שלדעתו אינו נכון, שאלתי הכיצד, ואמר שלדעתו עדיף טפי שיאכל מעט פת ויאריך את הזמן של ברכת המזון, וכך יוכל להמשיך השמונה עשרה, כי לא נמצא בפוסקים בשום מקום שאכילה הוי הפסק בתפילה, ולדעתו פשוט שכך צריך לעשות. באותו השבוע נודמן לי להגיע להיכל הקודש כולל חזו"א בסדר א', וישב שם מרן הגרשי"ח קניבסקי שליט"א, אמרתי אשאלה פיהו, ומיד כשהצעתי הדברים לפניו, נשא עיניו הקדושות ופליאה בהן ותמה ואמר "לאכול

אע"פ שכששאלתי אותו אם אכן הוא, ענה ואמר אני מתענה ביוה"כ ובת"ב וי"ז תמוז עשרה בטבת צום גדליה ואפילו תענית אסתר, מ"מ הדבר ידוע לי גם מב"ב. (ב) לא ישן בלילות כלל, ושאלתיו הטעם, וא"ל שהיה רוצה לקבוע שנתו בתחילת הלילה אלא שמעודו נזהר שאם ישן בלילה כחצי שעה לא לישון ביום כלל, וכשהיה הדבר קשה לו החליט לישון ביום ולא בלילה. (ג) ביום הוא ישן בבוקר אחר הנץ בערך ג' שעות ומחצה, וישן הוא בחדרו בישיבה בישיבה ולא בשכיבה כלל. (ד) כשמתעייף טובא הרי הוא לוקח מהחדר אוכל בישיבה כוס של תמצית קווה ושותהו. (ה) אמר לי שהוא מתבייש לאכול בפני אנשים כי זה מצרכי הגוף שצריך לבוש בהם. (ו) בדרכו מהישיבה לבית משנן דפי גמרא וכמדומה שאמר לאחד שסיים בזה כמה עשרות פעם מסכת בבא בתרא.

לה. שאלתי למו"ר על מה שכתוב בברכות כל העובר עבירה ומתבייש בה מוחלין לו על כל עוונותיו, הלא כל עבריין מתבייש בעוונותיו, וא"ל שבושה מאחרים לא נקראת בושה, ושאלתי אותו מהי בושה, וא"ל יהודי כשר מתבייש מבורא עולם, ופחות כשר מתבייש מעצמו, אבל מאחרים לא שמיה בושה.

לו. כתוב בגמרא שלא גזרו תענית ת"ב ב' ימים כי א"א לרוב ציבור לעמוד בזה, וא"ל ע"כ מו"ר ניסתי להתענות ב' ימים וב' לילות ולא הבנתי מה כ"כ הקושי בזה שאין רוב ציבור יכולים לעמוד בזה.

לז. בימי החנוכה כשלמדנו היה אומר לי לא לשבת ממולו אלא מן הצד כדי

הפיגועים, וא"ל שאינו יודע כלל מהנעשה בעולם וממה שקורה, ושאלתי הרי הקב"ה עושה כזאת כדי שנתעורר, וא"ל תשמע הקב"ה שולח את זה שיתחזקו אלו ששמעו מכך, אבל אין חובה לשמוע מזה, [וזה יסוד גדול], וסיפר לי שלפני הרבה שנים באחת המלחמות שהיה מצב קשה בא"י, בא איזה ירא שמים אחד לפתח חדרו בישיבה ודפק שם, וכשפתח לו הקריא ההוא מתוך כתבי העת כמה קטעים נבחרים בענין חומר המצב, וסיים ואמר ^{אוצר החכמה} הרבה יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן, [ומו"ר שחק הרבה כשסיפר זאת].

מד. שאלתי את מו"ר האם יש חובה ליבטל מהלימוד ולקרוא תהילים על המצב, וא"ל ששאל זה את הסטייפלער זיע"א והוא לא ענה לו ואחר איזה זמן פתאם ^{אוצר החכמה} א"ל הסטייפלער בנוגע למה ששאלת עיקר החיזוק צריך להיות בתוספת כוונה בשמונה עשרה, ואולי יש לומר פרק תהילים או שנים.

מה. שאלתי את מו"ר שליט"א האם אפשר להכיר על בן אדם בפניו את מצבו הרוחני והאם הפנימיות משתקפת בחיצוניות ואם אפשר לסמוך על הנראה, א"ל מו"ר הן אמנם שאפילו לשמואל הנביא אמר ה' האדם יראה לענים וה' יראה ללב, אבל בכ"ז מעטים היו אנשים גדולים שלא ניכר בחיצוניותם מאומה, אכן ח"ו מלסמוך על כך כי היו גם כאלה מגדולי עומ שבהכרת פניהם היו נראים גם למבינים כאנשים פשוטים.

באמצע שמונה עשרה" בתמיה, שאלתי וכי זה הפסק, ולא ענה אלא חזר ושנה בעל ^{אוצר החכמה} השונה הלכות שליט"א "לאכול באמצע שמונה עשרה", אח"כ הצעתי המו"מ למו"ר שליט"א ונהנה טובא, שאלתי אותו מקובל עליכם א"ל לא מובן לי אלא שאם אמר כך כך הוא.

מ. סיפר לי שפעם ראה גבאי צדקה שהגיע להגרא"מ שך זצ"ל להתרימו, והרב שך הוציא צ'ק וכתב לו בסכום פעוט מאוד, ושאל מו"ר את הגרא"מ שך למה היה צריך לכתוב ע"כ צ'ק, וענה לו מרן ז"ל שבאותה שעה לא היה לו יותר מכך לתת, ולא רצה לתת כזה סכום מועט שלא ילמדו ממנו לכך כתב צ'ק שלא ניכר לרחוקים כמה כתב.

מא. אמר לי אם יש פיקוח"נ ויכול לרוץ ולהסתתר במקום שיש איסור ייחוד אין להתיר לעשות כן, אבל אם נמצא במקום וניהיה בעיה של ייחוד ויש פיקוח נפש לצאת אינו חייב לצאת.

מב. כמה פעמים שבאתי ללמוד איתו הייתי מלווה אותו לביתו מהישיבה ואירע כמה פעמים שפתח דלת ביתו וניתר החוצה וא"ל איני מריח שיש בעיה של ייחוד, [היתה ילדה קטנה זרה בביתו] והמדובר היה על חומרא מעל חומרא שמחמיר בה רבינו שליט"א, שצריך ב' שומרים בלילה ועוד.

מג. היה תקופה שהיה רח"ל הרבה פיגועים קשים ע"י ערבים בא"י לא תקפ"ץ, ושאלתי למו"ר מה דעתו בענין